
ATTITUDES TOWARDS REFUGEES: CHALLENGES AND NO (TOLERANCE)

Kamelia Petkova

Institute for the Study of Societies and Knowledge, Bulgarian Academy of Sciences

kamelia.petkova@gmail.com

Abstract: This report presents the author's attempt to analyze the attitude of Bulgarians towards refugees and the extent to which state institutions are prepared to adequately address the problem of integration of these persons into the country. Migration processes are not a new phenomenon for Bulgaria and for Europe, where long-standing traditions of co-existence with different immigrant communities exist, in countries such as Germany, the United Kingdom, the Netherlands and others. In recent years, a number of European countries have been confronted with a number of challenges posed by the huge refugee wave. Issues related to the integration of these communities have proved to be a politically sensitive topic across Europe, highlighting the need to debate common European models of acceptance and inclusion. The underlying principles for an EU policy on the integration of immigrants argue that integration is a bilateral process that requires the participation of both immigrants and host societies. In this context, the report also examines the tolerance of the host Bulgarian society towards refugees. It is a well-known fact that migration flows can often lead to a change in the traditional labor market, on the one hand, and, on the other, to the accumulation of risks to the country's security, such as terrorism, human trafficking, etc. There is a wealth of research that registers the growing concern about preserving cultural identity, the stability of the economic order, preserving the values of democracy and legitimacy. In this context, studies have identified a number of areas that are perceived as problematic, most often of concern and generating public fear. It is fear that is the emotional motivating factor, provoked by the potential danger of job loss and social benefits, erosion of national identity, etc. It is also important to analyze the views of local authorities on issues related to the integration of these persons in the country. Although there has been a significant decline in refugee flows since 2018, the problem of their inclusion has not yet been resolved and no one can guarantee that the situation will not surprisingly escalate again in the near or distant future. Based on a secondary analysis of in-depth interviews and focus group discussions within the project "Refugees in the Ideas of Bulgarians: Fears, Understanding and Compassion", an attempt will be made to answer the questions raised above.

Keywords: Migration, refugees, tolerance, integration

ОТНОШЕНИЕТО КЪМ БЕЖАНЦИТЕ: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И НЕ(ТОЛЕРАНТНОСТ)**Камелия Петкова**Институт за изследване на обществата и знанието- БАН, kamelia.petkova@gmail.com

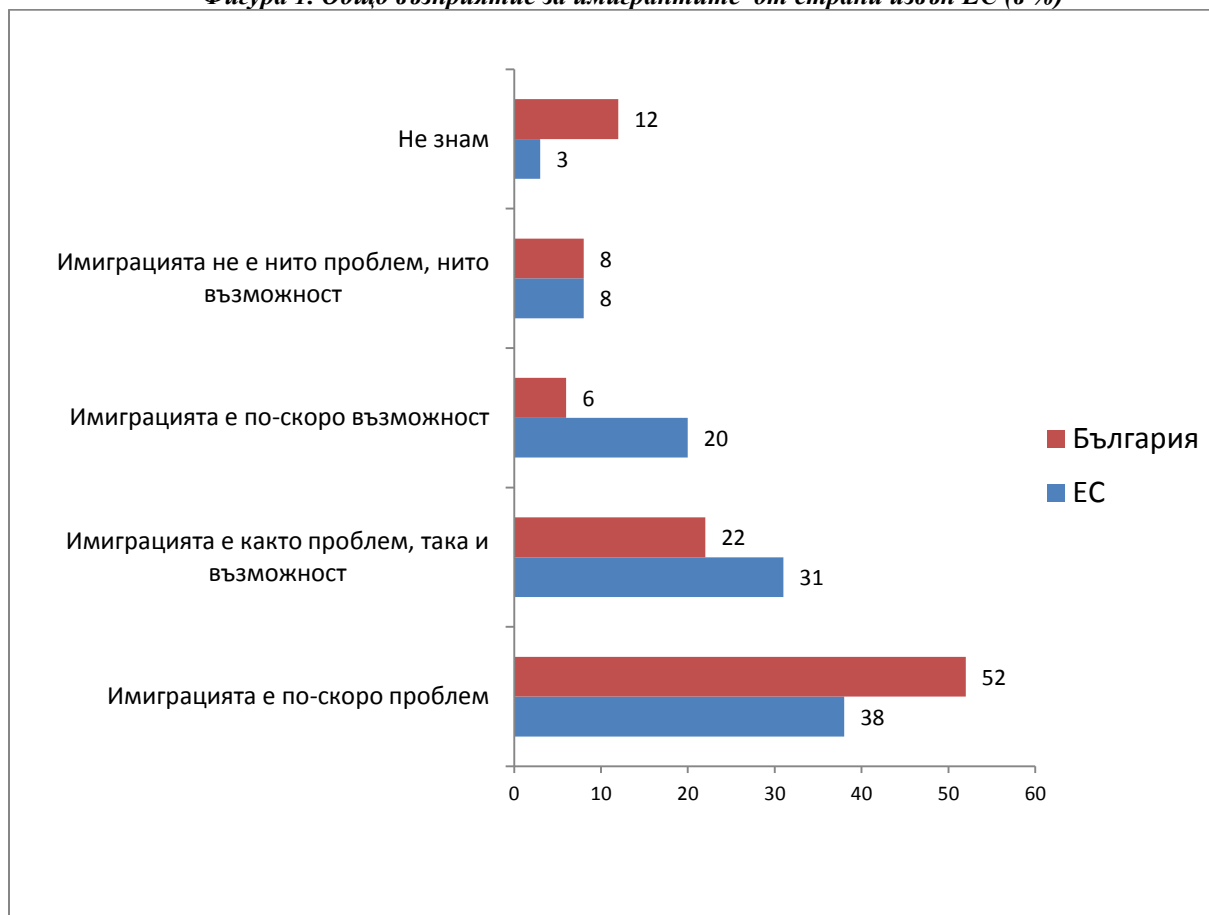
Резюме: Този доклад представя опита на автора да анализира отношението на българите към бежанците и степента, в която държавните институции са готови да решат адекватно проблема с интеграцията на тези лица в страната. Миграционните процеси не са ново явление за България и Европа, където съществуват дългогодишни традиции за съвместно съществуване с различни имигрантски общности, в страни като Германия, Обединеното кралство, Холандия и други. През последните години редица европейски държави са изправени пред редица предизвикателства, породени от огромната бежанска вълна. Проблемите, свързани с интеграцията на тези общности, имат политическа тема в цяла Европа, подчертавайки необходимостта от обсъждане на общи европейски модели за приемане и приобщаване. Основните принципи на политиката на ЕС относно интеграцията на имигрантите твърдят, че интеграцията е двустранен процес, който изисква участието както на имигрантите, така и на приемащите общества. В този контекст докладът също така разглежда толерантността на приемащото българско общество към бежанците. Всеизвестен факт е, че миграционните потоци често могат да доведат до промяна на традиционния пазар на труда, от една страна, и от друга, до натрупване на рискове за сигурността на страната като тероризъм, трафик на хора и др. и др. Съществуват множество изследвания, които регистрират нарастваща загриженост относно запазването на културната идентичност, стабилността на икономическия ред, запазването на ценностите на демокрацията и легитимността. В този контекст проучванията идентифицират редица области, които се възприемат като проблемни, най-често притеснителни и пораждащи обществен страх. Страхът е емоционално мотивиращият

фактор, провокиран от потенциалната опасност от загуба на работа и социални придобивки, ерозия на националната идентичност и др. Важно е също да се анализират възгледите на местните власти по въпроси, свързани с интеграцията на тези лица в страната. Въпреки че има значителен спад в бежанските потоци от 2018 г. насам, проблемът с тяхното включване все още не е решен и никой не може да гарантира, че ситуацията няма да изненадващо ескалира отново в близко или далечно бъдеще. Въз основа на вторичен анализ на задълбочени интервюта и дискусии във фокус групи в рамките на проекта „Бежанците в идеите на българите: страхове, разбиране и състрадание“ ще бъде направен опит да се отговори на повдигнатите по-горе въпроси.

Ключови думи: миграция, бежанци, толерантност, интеграция

Миграционните процеси не са ново явление за България и за Европа, където съществуват дългогодишни традиции за съвместно съжителство с различни имигрантски общности в страни като Германия, Великобритания, Холандия и други. През последните години редица европейски страни са изправени пред редица предизвикателства, породени от огромната бежанска вълна. Въпросите, свързани с интегрирането на тези общности се оказва политически чувствителна тема в цяла Европа, което изведе на преден план необходимостта от дебатирание на общи европейски модели на приемане и приобщаване (Ключуков, 2016). В заложените основни принципи за политика на интеграция на имигрантите в ЕС се апелира, че интеграцията е двустранен процес, изискващ участието както на имигрантите, така и на приемащите общества. В този контекст в доклада се разглежда и толерантността на приемащото българско общество към бежанците. Всеизвестен факт е, че често пъти миграционните потоци могат да доведат до промяна на традиционния трудов пазар от една страна, а от друга да акумулират в себе си наличието на рискове за сигурността на страната като тероризъм, трафик на хора и т.н (Коцева, 2014). Налице са множество изследвания, които регистрират наличието на нарастваща тревога у приемащото общество за запазването на културната идентичност, стабилността на икономическия ред, съхраняването на ценностите на демокрацията и законността. (Езикът на омразата – проблем N1 на бежанците в България, 2017). В този контекст, проучвания идентифицират редица зони, които се възприемат като проблемни, пораждащи най-често безпокойство и генериращи обществен страх. Именно страхът е онзи емоционален мотивиращ фактор, провокиран от наличието на потенциална опасност от загуба на работни места и на социални придобивки, ерозия на националната идентичност и т.н (Коцева, 2014). Независимо че от 2018 г. насам се наблюдава значителен спад на бежанските потоци, проблемът с тяхното приобщаване все още не е решен и никой не може да гарантира, че ситуацията няма изненадващо да ескалира повторно в близко или в по-далечно бъдеще. По данни на Държавната агенция за бежанците, към 2018 г. броят на задържаните на входа и на изхода на държавната граница е едва 458 лица. (<https://www.oref.government.bg/index.php/bg/aktualna-informacia-i-spravki>). Независимо, че техният брой е сравнително малък, в общественото пространство изобилства от данни, според които бежанците не са добре приети и в повечето случаи са нежелани в нашата страна. Според стандартно проучване на Европейската комисия проведено през ноември 2016 г., имиграцията се възприема като най-важният проблем, пред който е изправен Европейския съюз. В продължение на десетилетия Европа приобщава имигранти и бежанци повече или по-малко успешно, чрез различни процедури. В отговор на предизвикателствата пред интеграцията е необходимо да има по-ясно разбиране на общественото мнение по този въпрос, а именно по отношение на измерването на нагласите на европейците (вкл. и на българите) към имиграцията и интеграцията на имигрантите в приемащите ги държави. Резултатите от проведено през 2017 г. международно-сравнимо проучване на Евробарометър на тема: „Интеграция на имигрантите в Европейския съюз“, сред 28 080 европейци (броят на българите взели участие в изследването е 1027) показват, че като цяло европейците са по-позитивно настроени и са по-склонни да приемат имигрантите в техните страни, за разлика от българите (Special Eurobarometer 469, 2017). Последните са по-консервативни в своите виждания и ако за малко над половината от интервюираните (52%), имигрантите в България са по-скоро проблем, то европейците ги виждат като проблем, но и като възможност за участие в различни сфери на социалния и икономически живот (Special Eurobarometer 469, 2017:167).

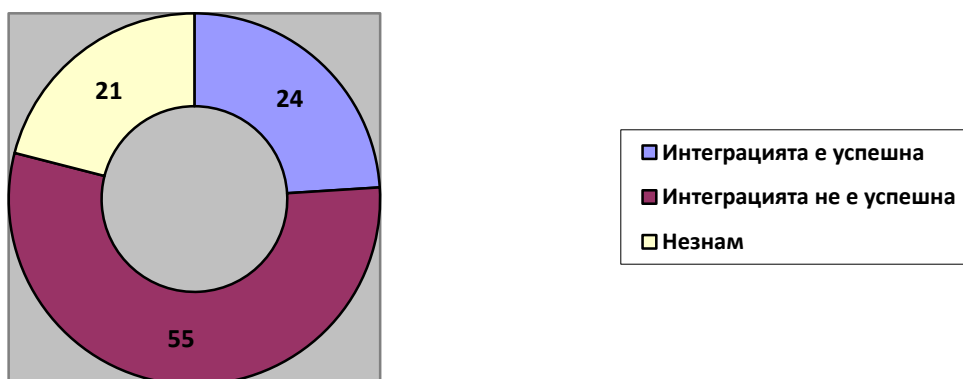
Фигура 1. Общо възприятие за имигрантите от страни извън ЕС (в %)

Източник: Special Eurobarometer 469, 2017:60

Интересна картина се очертава, когато бъдат разгледани данните за България. Според проучването на Евробарометър, болшинството от анкетираните българи смятат, че интеграцията в България не е успешна, тъй като предприеманите мерки не водят до желаният резултат.

Фигура 2. Като цяло доколко успешна или не е интеграцията на повечето имигранти в България?

Източник: Special Eurobarometer 469, 2017

И ако за европейците преди всичко виждат в имигрантите възможност за работна сила особено в сектори, в които трудно се намират работни места, а също така и начин за обогатяване на културния живот на

приемащата ги страна, при българите ситуацията е различна. Повечето от тях смятат, че имигрантите са тежест на системата за социално подпомагане (70%) и че биха задълбочили проблемите с престъпността в страната (65%) (Special Eurobarometer 469, 2017:72). В най-малка степен българите считат, че тези лица биха имали положително въздействие върху икономиката и биха подпомогнали иновациите в страната (17%) (Special Eurobarometer 469, 2017:72).

Таблица 1. Въздействие на имигрантите върху обществото

	ЕС	България
Спомагат за заемане на работни места, за които е трудно да се намерят работници	72%	28%
Обогатяват културния живот	61%	27%
В тежест са на системата за Социално подпомагане	56%	70%
Задълбочават проблемите с престъпността	55%	65%
Имат положително въздействие върху икономиката	51%	17%
Допринасят с нови идеи и подпомагат иновациите в страната	49%	17%
Отнемат работни места от работници в страната	39%	51%

Източник: Special Eurobarometer 469, 2017:72.

Възниква въпроса: *Кои са онези фактори, които допринасят за успешната интеграция на имигрантите в приемащите ги страни?* Резултатите от проучването на Евробарометър показват, че както българите, така и европейците споделят единодушно мнението, че е много важно имигрантите да умеят да говорят езика на страната в която пребивават, да имат принос към системата за социално подпомагане и да проявяват ангажираност към начина на живот, обичаите и нравите на приемащото ги общество (Special Eurobarometer 469, 2017:87).

Таблица 2. Фактори, които допринасят за успешната интеграция (в %)

	ЕС	България
Да умеят да говорят езика на страната	95%	93%
Да имат принос към системата за Социално подпомагане чрез плащане на данъци	93%	91%
Да имат ангажираност към начина на живот чрез приемане на ценностите и нормите на обществото	91%	89%
Да притежават образователни квалификации и умения, достатъчни за намиране на работа	89%	90%

Да чувстват принадлежност към обществото	88%	84%
Да имат приятели	82%	75%
Да споделят културни традиции	76%	80%
Да придобият гражданство	68%	61%
Да участват активно в местни избори	66%	47%

Източник: Special Eurobarometer 469, 2017:87

Сходни резултати са регистрирани и в едно друго проучване поръчано от Представителството на Върховния комисариат на ООН за бежанците (ВКБООН) в България, имащо за цел да изследва обществените нагласи към бежанците и хората, търсеци закрила в страната, както и причините и мотивите за отношението и поведението на българите спрямо тях (Нагласите към бежанците и хората, търсеци закрила в България 2017). Според него, лицата търсеци закрила могат да се интегрират успешно в българското общество при условие, че те могат да се самоиздържат (88%), да приемат местния начин на живот (85%) и да имат професионални умения, които са им помогнали по-бързо да се адаптират към пазара на труда (74%) (Нагласите към бежанците и хората, търсеци закрила в България 2017). Сред другите фактори, които са определени като значими се нареждат необходимостта от усвояване на български език (59%) и наличието на добро образование, което да им помогне по-бързо да се реализират на пазара на труда и да дадат своя принос за икономиката (50%) (Нагласите към бежанците и хората, търсеци закрила в България 2017).

Отношението на българите към бежанците до голяма степен зависи от това дали обществото е убедено в необходимостта те бъдат приети и заселени в страната. Приемането на бежанци в България се възприема от някои от участниците в проведените през 2018 г. фокус групи като по-скоро политическо решение, взето на европейски ниво, отколкото като хуманитарен въпрос. Основание за това им мнение е фактът, че по-голяма част от търсеците закрила у нас искат да се установят в европейска страна, за предпочитане – развита западноевропейска икономика. В повечето случаи личната позиция на интервюираните лица, с които разговаряхме по отношение на приема и интеграцията на бежанците в България е формирана от това, което се излъчва в медийното пространство:

- *„Въпроса е двустъп. Бежанците са хора , съвсем нормални хора , не случайно ви споменах за тези исторически спомени от региона, когато нашите баби и прадедовци са бягали, хората са ги приели добре , давали съм им прехрана , но може би разликата в религията тук оказва своето влияние и внушението , че тук пристигат хора с друга религиозна принадлежност. Другото е това, което е насаждено и може би има известна доза истина е, че сред тях има много терористи. Тези притеснения затварят хората и те не са отзивчиви към идеята тук да бъдат настанени такива лица.”*
- *„Въпросът е много кардинален, от гледна точка на това, че ние сме част от ЕС, ние сме задължени да ги приемаме, дали искаме обаче е съвсем друго нещо. В Елин Пелин покрай историята със семейството имаше хора, които искаха да направим нещо като контра протест, защото имаше протест. Българина не се чувства сигурен в битието си, той не се чувства сигурен в работата си, във възможността да осигури всичко на децата си и когато изведнъж идват едни хора, които получават средства за това, че живеят тук , стават приемник на една система, която към собствените си хора не е особено справедлива , говорим и за изплащането на добавките за хората с увреждания и за майките с деца и социално слаби. И така всеки се пита, добре аз съм тук боря се, дишам и живея и искам да съм тук и на мен никой не ми дава нищо даром, а те идват тук и получават много повече. Не мисля, че българина вярва, че тези хора идват тук , зад а се интегрират. Да се интегрират в какво? Във чужд език и култура? Ние не сме Германия, не сме Франция и Англия , че след като научи български език да може да пътува по целия свят. За какви идват тук? Какво ще спечелят? Ако смятам, че в една система, в която има много повече финансов ресурс , осигуреност и сигурност за хората , такива каквито са повечето страни членки на ЕС, там възможността да бъдеш толерантен е много по-голяма , на теб реално те не ти*

пречат, ти си доволен, ти работиш, докато при нас имам много хора, които са бедни, тогава как да ги приемаме такива лица? ПО-скоро не съм съгласна”.

Данните от проведените фокус групи показват, че като цяло българите са негативно настроени и нетолерантни към тези лица, с изключение на жените и децата, на които се гледа като на уязвима група в риск:

- *„Не ги харесвам тези лица, отношението ми към тях е по-негативно. Единствено чувствам едно по-добро отношение към жените и към децата, но към мъжете по-скоро негативно, защото те са много агресивни”;*
- *„Това са хора, които бягат от войната, изстрадали хора, но пък има и едни, които са по-агресивни, които правят атентати, терористи и тези повече ме притесняват. Ние не ги знаем дали са честни и почтени, с каква цел идват. За мен те искат да отидат в по-развитите страни като Англия, Германия, Австрия. Тук не искат да останат, защото ние сме бедна страна и това всеки го знае”.*
- *„Изстрадали хора, искат да се спасят и за това идват в България, нямам доверие на тези лица, като ги гледаш може да ти изглеждат добри, но не се знае какви са и какво кроят да направят”;*
- *„Представата ми за тях е, че са много силно религиозни, което е и опасно за нашия район, уплашени и опасни хора. Не случайно голяма част от тях са фанатици и са готови да дадат своя собствен живот в името на дадена кауза. Опасни пак казвам, много опасни”.*
- *„Някои ги съжалявам и ги приемам, бедни и изстрадали хора. Познавам някои от момичетата, които имат сключени такива бракове с афганистанци, но те ги използваха само финансово. Сега се върнаха в квартала и всичко си е по-старому”.*
- *„Ние взехме превантивни мерки в църквата, като гледаме човек от тяхната религия. Имаме си дякони на вратата, които много да внимават кой пускат в църквата, за да не стане някой атентат. За мен тези хора са бездомни, бягащи, уплашени, но много опасни, не трябва да им се доверява никой”.*
- *„Непредвидими са. Те идват от райони от които са огнища на военни конфликти, изкуствено или по друг начин предизвикани. Ние не знаме какво носят те. Друга характеристика е, че те са различни. Българинът е способен да приема различни хора. Друга характеристика е чужди. Те са чужди на нашата култура и ние нямаме допирна точка с тях”.*

Сходни твърдения и доминиране на отрицателни предразсъдъци спрямо бежанците са регистрирани и в националното представително проучване на Агенция Сова Харис, проведено през 2016 г. Според него, преобладаваща част от българското общество счита, че бягащите от война са заплаха за националната сигурност (<http://www.mediapool.bg/sova-haris-spored-60-ot-balgarite-bezhantsite-sa-zaplaha-za-natsionalnata-sigurnost-news247724.html>). Близко 47% от запитаните заявяват, че не се страхуват от тях, а над 34% твърдят, че са притеснени, защото тези хора са с различна религия, култура и менталитет (<http://www.mediapool.bg/sova-haris-spored-60-ot-balgarite-bezhantsite-sa-zaplaha-za-natsionalnata-sigurnost-news247724.html>). Според проведените 971 стандартизирани интервюта, глобалните промени, промените в ценностната криза и народопсихологията са направили българите по-големи индивидуалисти, развивайки елементи на ксенофобия и расизъм към определени групи от хора, в това число и към хората, бягащи от война (<https://uard.bg/bg/news/view/284>). Според болшинството от запитаните (82%), имигрантската вълна ще се отрази негативно на страната, тъй като хората, определящи се като бежанци, желаят да се възползват от осигурителните системи на държавите с по-висок стандарт (<https://uard.bg/bg/news/view/284>).

България има традиции в приемането и интеграцията на бежанци. Независимо от това, обаче резултатите от проведените фокус групи показват, че според болшинството участници, тези лица не биха могли да се интегрират успешно в българското общество:

- *„Не, защото виждам нашите колко трудно могат да се интегрират. Тази интеграция тече вече много години. Много трудна е интеграцията разберете, тя трябва да бъде двустранен процес, но си мисля, че колкото и добре да ги приемем, бежанците няма да могат да се интегрират. При ромите има много проблеми с интеграцията. Много е трудно да ги запишем да учат, да се адаптират към българското общество, при положение, че знаят български, а за бежанците, които не знаят български- това ще е много трудно”.*

Данните сочат че като цяло българите не подкрепят интеграцията на бежанците в българското общество. Основният аргумент, изказан от тях е, че нашата страна не е добре икономически развита и тези лица биха затруднили социално осигурителната система. Всички с които разговаряхме категорично заявяват, че не

познават правата и задълженията на бежанците според българското законодателство и категорично не подкрепят държавните мерки по интеграцията на бежанците в България. Ето и мнението на някои от тях:

- „Не, не съм запознат с правата и задълженията на бежанците според българското законодателство. Не познавам и държавните мерки по интеграцията на бежанците в България. Не подкрепям отпускането на помощи за бежанците, защото така се пренебрегват българските граждани. Не може един ром да ходи и да работи 14 дни и да получава 40 лв., а един бежанец нищо да не работи и да получава 1200 лв. Аз ако те водя тук в стария квартал и ще видиш, че в една стая спят по 5 човека на земята. А бежанците живеят в лагери, където условията са значително по-добри. За някои от ромите тези бежански центрове са рай”.

Данните от посочените по-горе изследвания красноречиво доказват, че българското общество е натоварено с редица страхове спрямо бежанците. Враждебното отношение и нетолерантността към тези лица още по-ясно се проявява при дискутирането на чувствителни въпроси засягащи съвместното съжителство и интеграция на бежанците с мнозинството. Болшинството от населението счита, че тези лица представляват заплаха за националната сигурност, подбуждат страх в обществото поради чуждата религия, етнос и култура. Липсата на надеждна официална статистическа информация за тези лица е повече от нужна, с оглед преодоляване на информационния дефицит и по-детайлното запознаване на обществото с обхвата и естеството на проблемите, с които се сблъскват бежанците. Именно по този начин биха се създали условия за повече толерантност и зачитане правата на тази група лица в едно модерно общество, в което многообразието е повече от значимо.

ЛИТЕРАТУРА

- Езикът на омразата– проблем N1 на бежанците в България, (2017). Фондация Фридрих Еберт
- Кючуков. Л. (2016). *Влияние на бежанската криза върху българското общество и българската политика: страхове, но не омраза*. Фондация Фридрих Еберт.
- Нагласите към бежанците и хората, търсещи закрила в България (2017): Интеграцията на бежанците е възможна, Достъпен от: <https://www.unhcr.org/bg/3882-survey2017.html>
- Коцева, Т. (2014). *Чужденците в България: нагласи и поле за социална работа*. Сборник научна конференция Standard Eurobarometer 86 (2016). *Europeans' opinion of the European Union's priorities*, European Commission , Retrieved from: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/79402>
- Special Eurobarometer 469. (2017) *Integration of immigrants in the European Union* , European Commission, Retrieved from: [https:// ec.europa.eu/home-affairs/news/results-special-eurobarometer-integration-immigrants-european-union_en](https://ec.europa.eu/home-affairs/news/results-special-eurobarometer-integration-immigrants-european-union_en)
- <http://www.gallup-international.bg/bg/%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8/2015/251-Refugees-A-European-Problem-Few-of-Us-Want>
- <http://www.mediapool.bg/sova-haris-spered-60-ot-balgarite-bezhantsite-sa-zaplaha-za-natsionalnata-sigurnost-news247724.html>
- <https://uard.bg/bg/news/view/284>